

ХОЗЯЙСТВЕННО-ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА СТРОИТЕЛЬНОГО РЫНКА УКРАИНЫ

Циленко В. А.

Исследованы вопросы относительно использования терминов «строительство» и «капитальное строительство», а также объектов и субъектов строительного рынка, собственного обозначения термина «строительный рынок». Рассмотрены методология инвестиционной деятельности на строительном рынке, а также специфика строительной деятельности в условиях кризисных явлений. Обращено внимание на влияние на строительный рынок явлений, происходящих на рынке недвижимости.

Ключевые слова: строительство, строительная деятельность, инвестиционная деятельность на строительном рынке, строительный комплекс.

ECONOMIC AND LEGAL CHARACTERISTICS OF THE CONSTRUCTION MARKET OF UKRAINE

Tsilenko V. A.

Questions regarding the use of the terms «construction» and «capital construction» as well as objects and subjects of the construction market, their own designation of the term «construction market» are explored. The methodology of investment activity in the construction market, as well as the specifics of the commission of building activity in the conditions of crisis are explored. Attention to the impact on the construction market, the phenomena that occur in the market is drawn.

Key words: construction, construction activity, investment activity in the construction market, building complex.

УДК 346.12

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ГОСПОДАРСЬКИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО ВПЛИВУ НА СФЕРУ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Е. В. Череповський, здобувач

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Досліджено питання щодо організації господарської діяльності як системи заходів, спрямованих на раціональне поєднання в просторі та часі елементів господарської системи певного рівня. Розглянуто різноманітні

правові форми впливу, у тому числі шляхом установлення певних правил здійснення господарської діяльності в різних галузях народного господарства.

Ключові слова: організаційно-господарська діяльність, господарсько-правове забезпечення, форми впливу на господарську діяльність.

Постановка проблеми. Реалізація державою власної економічної політики у сфері промислового виробництва потребує достатньо потужного і в той же час високоточного правового механізму впливу держави на відповідні відносини. Ця проблематика господарсько-правового забезпечення в сучасних умовах є надзвичайно складною, адже вона передбачає досягнення промисловим виробництвом не тільки кількісних, а й головним чином якісних параметрів його розвитку. Серед них безпосередньо слід виділити інновацізацію процесів і результатів виробництва, його екологізацію, зростання рівня конкурентоздатності як виробничих активів, так і кінцевої продукції, а також забезпечення процесів ринкової саморегуляції діяльності самих суб'єктів господарювання.

Між тим обов'язковою складовою господарської системи є суб'єкти організаційно-господарських повноважень, які саме і забезпечують реалізацію регулюючого впливу держави на господарські відносини. Для цього використовують різноманітні правові форми впливу, серед яких можна відокремити нормативне регулювання, планування, управління поточними справами та контроль [1; 6].

У той же час вплив міжнародної конкуренції, проблеми модифікації структур національної економіки, забезпечення стабільного інноваційного розвитку відповідних виробничих активів потребують перенесення уваги законодавця та господарсько-правової науки з масштабу загальних питань механізму організаційно-господарського впливу на економічні відносини як такі на масштаб його галузевих, секторальних і навіть кластерних механізмів. Такий підхід вимагає заглиблення у специфіку змісту відповідних господарсько-виробничих відносин, з'ясування їх сучасного економічного контексту, тенденцій розвитку, а отже, і завдань стратегії держави щодо них.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що таке наукове завдання не отримало в господарсько-правовій науці адекватної йому розробки. Що стосується конкретно галузевих досліджень у деяких сферах економіки (зокрема, суднобудуванні, електроенергетиці, оборонно-промислому комплексі тощо), то такі дослідження вже або виконані, або виконуються в Україні. Однак наукове узагальнення шляхом створення відповідної моделі цього галузевого механізму залишається важливим завданням. Питання організаційно-господарського впливу на відносини у сфері господарювання, а також визначення правового становища суб'єктів організаційно-госпо-

дарських повноважень завжди було на порядку денному юристів-господарників, таких як О. Вінник, О. Віхров, Д. В. Задихайло, І. Кравець, В. Мамутов, В. Пашков, О. Подцерковний, В. Устименко, В. Щербина та ін. Проте зазначені науковці не приділяли достатньої уваги узагальненню організаційно-господарського впливу в різних галузях народного господарства і, як наслідок, – встановленню механізму державного впливу на сферу господарювання як таку.

Формулювання цілей. Метою статті є напрацювання теоретичної моделі універсального галузевого механізму організаційно-господарського впливу на відносини у сфері господарювання.

Виклад основного матеріалу. Господарсько-правовий підхід до завдань подібного роду полягає в розробці такої теоретичної моделі галузевого механізму господарсько-правового впливу, яка б сфокусувала в собі всі універсальні чинники – засоби організаційно-господарського впливу із визначенням їх ролі, місця та форм, а також передбачала широкі можливості для застосування й специфічних засобів, притаманних тільки тій чи іншій сфері господарсько-виробничої діяльності в окремих сегментах національної економіки. Характеризуючи організаційно-господарські повноваження, слід наголосити на тому, що, визначаючи свій предмет регулювання, ГК України застосовує два терміни: «організація» (ст. 1) та «управління» (ч. 6 ст. 3), не розкриваючи ці поняття. Отже, необхідно їх розмежувати на законодавчому рівні, спираючись на відповідне теоретичне обґрунтування.

Напрацювання теоретичної моделі такого універсального галузевого механізму організаційно-господарського впливу є важливим не тільки для розвитку господарсько-правової доктрини, а й для кваліфікованого методологічного забезпечення процесу створення державних програм розвитку промисловості та окремих її галузей, формування відповідних сегментів господарського законодавства тощо. Адже в цьому разі держава отримує не тільки сам арсенал господарсько-правових засобів впливу, що можуть бути застосовані, а й власне методологію створення і застосування необхідних комплексів таких засобів.

Здійснення безпосереднього регулятивного та управлінського впливу на діяльність суб'єктів господарювання втілюється у конкретних, реальних організаційно-господарських відносинах, що складаються між названими суб'єктами та органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими суб'єктами організаційно-господарських повноважень. Правове регулювання цих відносин здійснюється через відповідні організаційно-господарські правовідносини, які визначають місце учасників реальних відносин у регулюванні господарської діяльності та управлінні нею, конкретизують юридичні права, обов'язки, відповідальність цих учасників, забезпечують їх реалізацію відповідно до законодавства [2]. При цьому В. Мамутов у госпо-

дарсько-виробничих відносинах акцентує на так званих інших відносинах, які виникають не при безпосередньому здійсненні господарської діяльності, а з приводу організації її подальшого здійснення. Сам процес господарської діяльності охоплює: формування господарської інфраструктури; формування майнової основи господарювання елементів господарської інфраструктури; управління господарською діяльністю, що здійснюється у двох формах: внутрішнє управління, здійснюване органами управління самої господарської організації, та зовнішнє управління, здійснюване суб'єктами організаційно-господарських повноважень [3, с. 13].

На погляд І. Кравець, суб'єкт організаційно-господарських повноважень – це суб'єкт господарських правовідносин (орган державної влади, орган місцевого самоврядування, господарська організація, громадянин-іноземець, особа без громадянства), який здійснює управління господарською діяльністю суб'єктів господарювання та/або її регулювання (складовою яких є контроль) за наявності для цього правових підстав та фактичних можливостей [1, с. 51]. У свою чергу, Д. В. Задихайло та В. Пашков серед суб'єктів організаційно-господарських повноважень відокремлюють: 1) Кабінет Міністрів України – вищий орган у системі органів виконавчої влади (закони України «Про Кабінет Міністрів України», «Про управління об'єктами державної власності»), що здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства, інші центральні органи державної виконавчої влади або урядові органи (Закон України «Про управління об'єктами державної власності») та місцеві державні адміністрації, в тому числі Раду міністрів Автономної Республіки Крим (Закон України «Про місцеві державні адміністрації»). Також спеціальним суб'єктом організаційно-господарських повноважень є Фонд державного майна України (закони України «Про приватизацію державного майна», «Про оренду державного та комунального майна», «Про управління об'єктами державної власності»); 2) органи місцевого самоврядування в особі територіальних громад сіл, селищ, міст та районів у містах (закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про оренду державного та комунального майна», «Про основи містобудування»); 3) господарські об'єднання (ГК, Закон України «Про холдингові компанії в Україні») [4, с. 203].

З нашої точки зору, головним завданням суб'єктів організаційно-господарських повноважень є господарсько-правове забезпечення діяльності суб'єктів господарського права.

Господарсько-правове забезпечення – це комплекс необхідних заходів, що реалізуються на підставі права власності на майно, на базі якого провадиться господарська діяльність, або делегованих повноважень з метою її ефективного здійснення (збільшення доходу від використання такого майна, збільшення вартості та/або кількості майна, досягнення певного соціально-

економічного ефекту). Як наслідок, правове регулювання господарською діяльністю здійснюється: органами державної влади, органами місцевого самоврядування щодо суб'єктів господарювання, які належать відповідно до державного/комунального сектору економіки; господарськими об'єднаннями відносно учасників таких об'єднань; власниками майна унітарних підприємств та контролюючими власниками корпоративних прав щодо відповідних підприємств – господарських організацій корпоративного типу; іншими суб'єктами, яким організаційно-господарські повноваження щодо управління господарською діяльністю делеговано власником відповідного майна.

Отже, організаційно-господарські зобов'язання можуть виникати між різними категоріями суб'єктів, а саме: між суб'єктом господарювання та органом державної влади або органом місцевого самоврядування, що регулюють господарську діяльність цього суб'єкта; між суб'єктом господарювання та власником, який є засновником цього суб'єкта; між господарськими об'єднаннями та його засновниками (учасниками); між асоційованими підприємствами, між якими виникає вирішальна залежність (у тому числі холдинговою компанією та її корпоративними підприємствами); між двома і більше суб'єктами господарювання відповідно до укладеного між ними організаційно-господарського договору, за яким одному з його учасників делегуються організаційно-господарські повноваження відносно інших учасників цього договору; в інших випадках, передбачених ГК, іншими законодавчими актами або установчими документами суб'єкта господарських організацій.

Крім того, держава завжди повинна певним чином впливати на розвиток основних суспільних процесів. З цією метою вона має отримувати інформацію про реальний стан процесів, що відбуваються, аналізувати розвиток подій за відповідних умов і в разі потреби впливати на їх перебіг [5, с. 4]. Проблема впливу держави на зміст і форми економічних ринкових відносин та їх адекватне правове забезпечення, зазначає Д. В. Задохайло, була і залишається центральною не тільки для господарсько-правової науки, а й тією чи іншою мірою для всієї юридичної науки як такої [6, с. 79].

Важливим є співвідношення понять «господарська компетенція» та «організаційно-господарські повноваження». Слід зазначити, що поняття «господарська компетенція» в літературі тлумачиться неоднозначно. В адміністративному праві, де ця категорія отримала найбільш докладну наукову розробку, її розуміють як сукупність прав та обов'язків владного характеру, якою наділені органи державної виконавчої влади з метою реалізації функцій державного управління.

Фактичними підставами виникнення організаційно-господарських повноважень є: відносини власності; відносини контролю-підпорядкування; наді-

лення організаційно-господарськими повноваженнями з регулювання господарської діяльності суб'єктів господарювання всіх форм власності; делегування організаційно-господарських повноважень [1; 6]. І хоча, на погляд деяких дослідників, різновидом організаційно-господарських відносин є корпоративні відносини [7], ми все одно розглядатимемо зазначені правовідносини в контексті забезпечення регулюючого впливу держави, особливо враховуючи те, що більшість стратегічних галузей народного господарства не можуть існувати без відповідної державної підтримки. На це звертає увагу більшість дослідників.

Зокрема, К. Пісьменна, наприклад, наполягає на тому, що суднобудівна промисловість не може існувати без державної підтримки внаслідок своїх специфічних властивостей, таких як великі капіталовкладення, що «заморожуються» на період будівництва суден; залежність вартості робіт, що виконуються, від зміни цін на електроенергію, сталь, прокат тощо; відсутність внутрішнього ринку суднобудування через відсутність державного замовлення; позитивна практика державної підтримки суднобудівної промисловості зарубіжних країн, зокрема надання прямих субсидій, і пільгові режими кредитування та оподаткування [8].

У свою чергу, В. Пашков підкреслює, що у сфері охорони здоров'я організаційно-господарські повноваження органів влади потребують належного рівня правового забезпечення. Відповідно до господарського законодавства держава впливає на галузь охорони здоров'я багатьма засобами, а саме державного замовлення, планування, стимулювання наукових досліджень, виробництва тощо. При аналізі організаційно-господарських повноважень органів влади у сфері охорони здоров'я необхідно враховувати відмінності між закладами охорони здоров'я, іншими господарюючими та негосподарюючими суб'єктами, які здійснюють діяльність у галузі, оскільки система охорони здоров'я не є уніфікованою структурою [9, с. 107–108].

Зазначені проблеми стали предметом дослідження Ю. Бронової, яка зазначає, що для України на сьогодні дуже важливою є проблема державної підтримки літакобудування. Держава використовує певний комплекс економіко-правових інструментів, за допомогою яких вона може безпосередньо впливати на сукупний попит та реальні обсяги виробництва, зайнятість та цінову кон'юнктуру. Економісти здатні прогнозувати майбутній розвиток економіки та наслідки економічної політики, а останні повинні втілювати в життя поради економічних експертів і активно використовувати інструменти промислової, зовнішньоекономічної, інвестиційної, бюджетно-податкової, грошово-кредитної та інших видів політики держави. Метою державного стимулювання авіапромисловості, вважає дослідниця, має стати підвищення конкурентоздатності як галузі в цілому, так і окремих її підгалузей, виявлен-

ня тих секторів літакобудівної промисловості, розвиток яких є найбільш перспективним, що за умови створення сприятливих господарсько-правових механізмів можуть стати локомотивом розвитку сучасної промисловості [10].

Розглядаючи проблеми розвитку електроенергетичного комплексу, О. Битяк звертає увагу на те, що «енергетичний комплекс» як системний господарський «організм», що знаходиться у постійно функціонуючому стані та стані постійного розвитку, органічно передбачає також стан відповідно систематизованого законодавства. Тому, коли йдеться про системність законодавчого регулювання енергетичних відносин, звичайно, що найвищим щаблем такої систематизації є кодифікація такого законодавства [11, с. 166].

Однак Д. Д. Задихайло зазначає, що конституційно-правове забезпечення функціонування економічної системи суспільства в мікрорівневому форматі вимагає закріплення таких блоків об'єктів: правових режимів володіння, використання та розпорядження об'єктами майнових та немайнових прав, що використовуються в процесі залучення відповідних об'єктів у підприємницькій діяльності до виробничого процесу; правових засад обігу самих цих об'єктів; правових засад правового становища суб'єктів комерційного та некомерційного господарювання, включаючи аспекти їх створення, реалізації організаційно-установчих повноважень власників капіталу, особливостей організаційно-господарських відносин між ними та органами публічної влади, що наділені відповідною господарською компетенцією; правових засад підприємництва, що полягає в реалізації підприємницької свободи на правочини, що забезпечують процеси виробництва товарів і послуг, через фіксацію сфери диспозитивного правового регулювання форм реалізації приватних інтересів у сфері господарювання [11, с. 255–256].

Разом із тим макроекономічний контекст конституційно-правового забезпечення функціонування економічної системи, як уявляється, потребує ще більшої уваги з боку законодавця, адже йдеться здебільшого про реалізацію владних повноважень органів публічної влади щодо забезпечення її функціональних властивостей, які справляють надзвичайний вплив на конфігурацію приватних інтересів усіх учасників економічних відносин: суб'єктів підприємницької діяльності, власників корпоративних прав щодо відповідних господарських організацій, інвесторів, контрагентів, фінансових установ, споживачів тощо.

Висновки. Відносини з державної регуляторної політики, які реалізуються в основному органами державної виконавчої влади – суб'єктами організаційно-господарських повноважень, або відносини державно-приватного партнерства, через які реалізується спільна діяльність держави та господарських організацій, щодо публічно значимих суспільно-економічних проектів, або відносини макроекономічного регулювання за тих чи інших особливостей

можуть кваліфікуватися як правові. Адже всі вони мають своїм завданням поліпшення або нормативно-правове регулювання господарської діяльності – підвищення його ефективності, наприклад, шляхом дерегуляції або поліпшення фактичних економічних умов господарювання, знову ж таки з метою підвищення ефективності відносин суспільного виробництва.

При цьому заходи держави щодо реалізації власної економічної політики як такої або окремих її структурних напрямів, у першу чергу галузевих видів промислової політики, не завжди реалізуються у форматі організаційно-господарських відносин.

Як наслідок, господарсько-правове забезпечення економічної політики держави повинно містити низку правових механізмів, що мають посилювати правову складову господарської діяльності, спрямовувати діяльність органів держави на протидію негативним виявам в економіці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кравець І. М. Правове становище суб'єктів організаційно-господарських повноважень : монографія / І. М. Кравець. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 240 с.
2. Віхров О. П. Організаційно-господарські правовідносини : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук / О. П. Віхров. – Донецьк, 2009. – 35 с.
3. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / за заг. ред. В. К. Макутова. – К., 2004. – 688 с.
4. Господарське право : підручник / Д. В. Задихайло, В. М. Пашков, Р. П. Бойчук та ін. ; за заг. ред. Д. В. Задихайла, В. М. Пашкова. – Х. : Право, 2012. – 696 с.
5. Державний контроль у сфері виконавчої влади : наук. доп. / В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, В. М. Гаращук та ін. ; за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Юрнаукцентр, 2000. – 59 с.
6. Задихайло Д. В. Правові засади формування та реалізації економічної політики держави : дис. ... д-ра юрид. наук / Д. В. Задихайло. – Х., 2013. – 463 с.
7. Переверзев О. М. Господарсько-правове забезпечення корпоративного контролю в акціонерних товариствах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О. М. Переверзев. – Донецьк, 2004. – 20 с.
8. Письменна К. С. Господарсько-правове забезпечення суднобудування в Україні в контексті національної морської доктрини / К. С. Письменна // Вісн. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Сер. Екон. теорія та право. – 2010. – № 3. – С. 144–152.
9. Пашков В. М. Проблеми правового регулювання відносин у сфері охорони здоров'я (господарсько-правовий контекст) / В. М. Пашков. – К. : МОРІОН, 2009. – 448 с.
10. Бронова Ю. Г. Формування господарсько-правового механізму літакобудівної діяльності в Україні / Ю. Г. Бронова // Вісн. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Сер. Екон. теорія та право. – 2011. – № 2 (5). – С. 215–224.
11. Галузева економічна політика держави: проблеми правового забезпечення : колект. моногр. / за заг. ред. Д. В. Задихайла. – Х. : Юрайт, 2013. – 520 с.

ОРГАНИЗАЦИОННО-ХОЗЯЙСТВЕННЫЙ МЕХАНИЗМ ГОСУДАРСТВЕННОГО ВЛИЯНИЯ НА СФЕРУ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ

Череповский Е. В.

Исследованы вопросы организации хозяйственной деятельности как системы мероприятий, направленных на рациональное присоединение в пространстве и времени элементов хозяйственной системы соответствующего уровня. Рассмотрены различные правовые формы влияния, в том числе путем установления определенных правил осуществления хозяйственной деятельности в различных отраслях народного хозяйства.

Ключевые слова: организационно-хозяйственная деятельность, хозяйственно-правовое обеспечение, формы влияния на хозяйственную деятельность.

ORGANIZATIONAL- ECONOMIC MECHANISM OF STATE INFLUENCE ON THE ECONOMIC SPHERE

Cherepovskiy E. V.

The questions of the organization of economic activity as a system of measures aimed at the rational connection in space and time elements of the economic system the appropriate level in article are investigated. The different legal forms of influence, including by establishing certain rules for performing economic activities in different sectors of the economy are disclosed.

Key words: organizational and economic activities, economic and legal support, forms of influence on economic activity.

УДК 346.22.332.021

ЗМІСТ ТА РІВНІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Т. І. Швидка, аспірантка

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Розглянуто конкурентоспроможність національної економіки в багаторівневому її аспекті на мікро-, мезо- та макрорівнях. Обґрунтовано необхідність такої диференціації відповідних об'єктів, аби докладно і предметно